

Enevælden i Thule –

Om Knud Rasmussens lovgivende, udøvende og dømmende magt i Thule-loven af 7. juni 1929

Af Frederik Harhoff

»Staten, – det er mig!«
Ludvig d. XIV

For de fleste mennesker i den moderne, vestlige civilisation – og i hvert fald for de fleste jurister – er den franske retsfilosof Montesquieu's betragtninger (*Charles Montesquieu*, »L'Ésprit des lois«, »Lovenes ånd«) Paris, 1748) om nødvendigheden af at *adskille* den lovgivende, udøvende og dømmende magt i samfundet et helt grundlæggende element i vores demokratiske retskultur. Pointen i denne nødvendighed er enkel: hvis man sammenblander myndighedsfunktionerne, er der en betydelig risiko for magtmisbrug. Ganske vist havde Montesquieu under enevælden et andet sigte end dét vi idag forbinder med magtadskillelæren (han var nemlig mere optaget af at regulere forholdet mellem konge, adel og borgerstanden), men *princippet om fuld uafhængighed mellem statsapparatets tre myndigheder* blev ikke desto mindre resultatet af hans idéer. Princippet blev bærende for hele opgøret med enevælden, og udgør idag det én af det moderne demokratis vigtigste

grundpiller. Efter den franske revolution i 1789 – 34 år efter Montesquieu's død – blev princippet således nedlagt i de fleste europæiske forfatninger, herunder også i den danske grundlovs §3, der har stået uforandret lige siden 1849. Det er derfor ikke uden en vis overraskelse – og fornøjelse – at man læser Knud Rasmussens lov af 7. juni 1929 om »Kap York Stationen Thule«, for Thule-loven lægger i virkeligheden vidtgående *enevældige* beføjelser i hænderne på lovens ophavsmand; citatet ovenfor af »Den franske Solkonge« kunne således meget vel anvendes på Knud Rasmussens ordning for Kap York Stationen. Der er imidlertid nogle helt afgørende forskelle mellem »Solkongen« og Knud Rasmussen, som man be-

Frederik Harhoff, f. 1949, docent, dr. jur. Københavns Universitet.

Mindeforedrag om Knud Rasmussens roller i Thule-loven, holdt i Hundested på Knud Rasmussens 120 års fødselsdag d. 7. juni 1999 – og på 70-årsdagen for Thule-lovens godkendelse.

stemt ikke bør overse. Medens Ludvig d. XIV i 1700-tallets Frankrig således anså sig selv som den magtfuldkomne og guddommelige hersker, der aldrig erkendte sit ansvar for folkets fattigdom og ikke forstod kravet om forandringer, var Knud Rasmussen tværtimod besjælet af en personlig næstekærlighed til og respekt for befolkningen i den koloni, som han med venners og velhaveres hjælp fik oprettet i august 1910, og hvis livsvilkår han ikke blot kendte helt til bunds, men som han også satte alt ind på at forbedre. Det er først og fremmest i dette lys, at man skal læse Thule-loven.

Det hører også med til baggrunden for Thule-loven, at Den danske Stat først havde *afvist* Knud Rasmussens gentagne forslag i 1909 – straks efter at Peary havde forladt området – om at oprette en dansk koloni i området med henblik på at beskytte polareskimoerne i Kap York-området mod de sociale og sundhedsmæssige farer, der gradvis fulgte med kontakten til forskellige udenlandske ekspeditioner og hvalfangere. Området faldt dengang uden for de danske kolonigrænser i Grønland, men Knud Rasmussen må have været af den opfattelse, at man slet og ret skulle sætte sig på det i en fart for at beskytte det – inden det blev for sent – og han tog derfor sagen i egen hånd. Staten mente imidlertid, at en dansk annekstion ville fremkalde internationale og især amerikanske protester mod dét handelsmonopol, som koloniseringen ville indebære, og derved forblev det. Som bekendt overtog Staten først i maj 1937 officielt administrationen af Thule distriktet, og først herved blev monopolet

officielt udvidet. Mens koloniseringer andre steder i Verden imidlertid havde et overvejende *økonomisk* sigte i *kolonilandets egen interesse*, var Knud Rasmussens formål med oprettelsen af Kap York Stationen Thule tværtimod at beskytte og bevare polareskimoernes kultur – i *lokalbefolkningens* interesse. At Knud Rasmussen derudover pegede på videnskabelige og økonomiske fordele for Danmark – og for ham selv – ved at inddrage Thule-distriktet i det danske koloniområde er en anden sag, der imidlertid ikke må bortlede opmærksomheden fra den omstændighed, at Knud Rasmussens initiativ virkelig var uegennyttigt. Oprettelsen af Kap York Stationen Thule var utvivlsomt, hvad man med vore dages sprogbrug ville kalde en »*humanitær kolonisering*«.

1. Loven

Der skulle gå ganske lang tid – godt 17 år – fra oprettelsen af selve kolonien og Kap York Stationen i 1910, indtil *Thule-loven* omsider blev vedtaget af Knud Rasmussen i 1927. I den mellemliggende tid havde han som *personlig ejer* af Stationen, og dermed som dens øverste leder, lejlighed til at gøre sig en række overvejelser og erfaringer om koloniens videre udvikling, som han i hvert fald i begyndelsen næppe kan have haft mange forestillinger om. Man må huske på, at der dengang ikke fandtes færdiglavede forskrifter for »oprettelse af nye kolonier« ell. lign., som Knud Rasmussen eller andre kunne hente inspiration i, og hertil kom at han – selvom han var en naturlig lederskikkelse – ikke havde nogen personlige erfaringer med juri-

»En glad aften i vort hus« står der bag på dette foto fra »Kap York Stationen Thule«. Billedet er kraftigt retoucheret, og vi gætter på, at Peter Freuchen er fotografen.

disk regulering af kolonimyndighed. Han var først og fremmest polarforsker, etnograf og geograf, – men hverken embedsmand eller jurist.

I den første fase, hvor kolonien skulle opbygges og tingene i første omgang skulle bringes til at virke *rent praktisk*, var der måske heller ikke det store behov for en omfattende retlig styring af forholdene, og heri ligger muligvis en del af forklaringen på, at Knud Rasmussen ikke som det allerførste i 1910 straks kom på den tanke at vedtage en *lov* for kolonien. I begyndelsen fungerede Peter Freuchen som daglig leder af Stationen, og Knud Rasmussen må efterhånden

som koloniens aktiviteter blev systematiseret og udvidet være blevet opmærksom på behovet for en mere overordnet og retlig regulering af forholdene. Sandsynligvis er han herudover blevet tilskyndet til at fastsætte nærmere regler om Stationens forhold af vennen og juristen Rudolph Sand, der var overretssagfører i København, og som ved flere besøg i Thule havde gjort sig bekendt med forholdene. Vi ved i hvert fald, at det var Rudolph Sand, der skrev de første udkast til loven, men Knud Rasmussen har sat sit endog *meget* tydelige præg på lovens formulering, for det kan umiddelbart svært at tro, at en er-

faren jurist som Rudolph Sand ville have formuleret sig i de lidet juridiske vendinger, vi i dag kan læse i loven.

Loven indledes med en fortale, en slags *præambel*, hvori lovens hovedhjørnestene præsenteres. For at ingen nu skal være i tvivl om den lovgivende myndigheds indehaver, slås det allerede i lovens allerførste linje fast, at:

»Dr. Knud Rasmussen har *som Ejer af Stationen ønsket*, ikke blot at Stationen skal hjælpe Kap York-Eskimoerne til at faa gode Varer til billige Priser og til at kunne faa afsat Stammens Produkter paa saa gode Vilkaar som muligt, men ogsaa at Stammen selv *ligesom andre Folkeslag over hele Jorden skal tage Del i Styrelsen af de fælles Anliggender* paa en saadan Maade, at disse styres til det fælles Bedste.« (Min udhævning).

Dette er unægtelig en ganske stærk indledning, der i klare vendinger konstaterer, at Knud Rasmussen – *som personlig ejer af Stationen* – simpelthen har *ønsket*, at Kap York-Eskimoerne nu skal tage skeepen i deres egen hånd og styre deres egne anliggender til fælles bedste – *ligesom andre folkeslag over hele Jorden*. Denne sidste fremhævelse er i god tråd med mellemkrigstidens stigende interesse for den antropologiske forskning, og ikke mindst med »folkenes ret til selvbestemmelse«, som bl. a. var blevet nedfældet i Artikel 21 i Folkeforbundspagten fra 1919. De fremhævede passager viser imidlertid ogsaa, at Knud Rasmussen var udmærket klar over, hvad *selvbestemmesretten* dybest set drejede sig om, og hvor det bar hen med denne ret i en in-

ternational sammenhæng. Som bekendt begyndte kolonierne i Afrika og Asien 30 år senere – netop under påberåbelse af deres ret til selvbestemmelse – at løsrive sig fra deres europæiske kolonimagter og kræve national uafhængighed.

Fortalen går herefter videre og forklarer ganske enkelt, at Knud Rasmussen har besluttet at oprette et »Fangerråd« bestående af »gode og dygtige mænd«, der har beføjelse til at udstede *love*, som stammens medlemmer har *pligt* til at overholde, *uanset* om de er enige i disse love eller ej! For at ingen skulle være i tvivl om det fornuftige heri, tilføjede fortalen meget pædagogisk følgende begrundelse:

»Thi hvis man kun vilde rette sig efter Raadets Beslutninger, naar hver især finder dem rigtige, *vilde der ikke kunne komme ordnede Forhold i noget Samfund*. Fuldstændig Enighed mellem alle Mennesker om alle Spørgsmaal er jo ikke mulig, og naar 2 Mennesker er uenige, kan Raadet ikke give dem begge *helt* Ret.« (Min udhævning).

Enhver må naturligvis kunne forstå det indlysende rigtige heri, og man fristes til at trække på smilebåndet når Knud Rasmussen i den sidste sætning tørt konstaterer, at Rådet jo ikke kan give begge parter *helt* ret, hvis de er uenige om dét spørgsmål som Rådet skal træffe afgørelse om; selvom Rådet for at undgå en sønderlemmende konflikt sikkert allerhelst *ville* give begge parter helt ret, må Knud Rasmussen her beklage, at dette altså ikke altid kan lade sig gøre! – Fortalen slutter herefter med en særlig

tribut til Rudolph Sand, som nærmest skal tjene til at løfte lovens anseelse op på det højeste niveau, idet det fremhæves, at selvom loven nok er foreslået af Knud Rasmussen selv, er den alligevel »nedskrevet af en Mand, hvis Virksomhed er at forstaa og anvende Love« Hermed burde enhver kritik af lovens autoritet være manet i jorden!

2. Knud Rasmussens lovgivende myndighed

Thule-loven havde nærmest karakter af en slags forfatning eller »grundlov« for Kap York-området. Loven konstituerede koloniens *lovgivende, udøvende og dømmende myndighed*, som Knud Rasmussen for alle tre myndigheders vedkommende havde *personlig* del i, og loven fastsatte derudover en række grundlæggende samlivsregler for stammens medlemmer. Loven er således inddelt i 8 hovedafsnit (A-H). Afsnit A indeholder regler om *Fangerrådet*, medens afsnit B fastsætter de grundlæggende *samlivsregler* og regler om *straf* for overtrædelse deraf, hvortil knytter sig afsnit C med en række *straffeprocessuelle* regler. Afsnit D indeholder regler om *Stationens læge*, hvorefter afsnit E fastsætter *jagt- og fredningsregler*. Afsnit F og G omfatter regler om privates og Stationens forsørgelsespligt, medens endelig afsnit H indeholder regler om offentliggørelse af love og domme og ikke mindst ikrafttræden af Fangerrådets love. Hvert af disse afsnit indledes med en egen lille fortale, der kort beskriver formålet med de efterfølgende regler.

Fangerrådet var – næst efter Knud Rasmussens egen person – koloniens vigtigste organ, og bestod i henhold til

lovens §1 og §2 af 6 medlemmer, der alle i første omgang var udpeget af Knud Rasmussen, nemlig Stationsbestyreren, Præsten og Lægen, der fremover skulle være faste medlemmer af Rådet, samt ét medlem fra hvert af de tre områder i distriktet, som skulle udpeges af *Rådet selv* for ét år ad gangen med mulighed for »genvalg«.

Rådet var med andre ord *selsupplerende*, og der var navnlig *ikke* tale om demokratiske »valg«, hvilket *dels* har været en ren praktisk foranstaltning, eftersom det kunne være vanskeligt at samle alle bygdernes stemmeberettigede medlemmer på én gang til en valghandling, *dels* et udtryk for, at egentlige valghandlinger med valgkampagner, afstemninger og kampvalg formentlig ville have været *totalt* fremmedartet i Kap York-eskimoernes stærkt »konsensusorienterede« kultur. I nutidens bakspejl kan vi se, at det må have krævet en hel del omtanke dengang at *afstå* fra fristelsen til at indføre de ellers højt besungne demokratiske idealer med valg og ligestilling m.v. i Kap York.

I Danmark var almindelig valgret og valgbarhed for *kvinder* blevet indført i 1915, men i Kap York var det kun de i præamblen omtalte »*gode og dygtige mænd*«, der kunne udpeges som medlemmer af Rådet. Selve loven er overraskende nok helt tavs herom; den taler kun om »valg« af »medlemmer« og »stedfortrædere« til Rådet – uden overhovedet at komme ind på spørgsmålet om ligestilling, og uden nærmere angivelse af betingelserne for valgbarhed. Det har vel uden videre ligget i kortene, at kun *de dygtigste fangere*, der i sagens natur var *mænd*,

kunne sidde som »årsvalgte« medlemmer af Fangerrådet, og at Rådet nok selv skulle vide at finde frem til de bedste.

Rådet kunne efter §5 dels fremsætte *forslag* til Knud Rasmussen om »Foretagelse af Handlinger, der mentes at være nødvendige eller gavnlige for befolkningens Trivsel«, som Knud Rasmussen derefter kunne omsætte til lov, – dels vedtage *almene beslutninger* (»love«) om befolkningens livsførelse, erhverv og samliv, men ingen sådan beslutning var *gyldig* førend den var *godkendt af Knud Rasmussen* (eller den af ham udpegede stedfortræder, der i henhold til §35 var *Rudolph Sand*). I påtrængende tilfælde kunne Rådet efter §6 ganske vist selv udstede (foreløbige) beslutninger, men Knud Rasmussen havde i så fald beføjelse til efterfølgende *forkastelse* af sådanne beslutninger. Knud Rasmussen skulle endvidere med sin underskrift *stadfæste* alle love, førend disse blev bindende.

Knud Rasmussen havde med andre ord en *selvstændig* andel i lovgivningsprocessen og fungerede tillige som en slags »overhus«, uden hvis samtykke ingen regel kunne opnå gyldighed. Der er næppe tvivl om, at han som *ejer* af Stationen, og ikke mindst som *giver* af selve den konstituerende Thule-lov, besad en selvstændig beføjelse til på egen hånd at vedtage nye regler, og ikke mindst til at *ændre* Thule-loven, hvilket skete ved flere lejligheder i de følgende år. Dog lod Knud Rasmussen af egen drift altid disse ændringer forelægge for Fangerrådet, og de trådte ikke i kraft førend Rådet havde tiltrådt dem. Det er imidlertid karakteristisk – men samtidig lidt overraskende – at Thule-loven ikke indeholdt nogen

bestemmelser om dens egen ændring; det var ganske enkelt overflødigt.

3. Knud Rasmussens udøvende myndighed

Knud Rasmussen besad efter loven også en vidtgående administrativ myndighed. Således kunne han efter lovens §7 fastsætte et årligt dispositionsbeløb for Stationsbestyreren, som denne kunne udbetale til fattige eller syge og disses pårørende, og som ikke kunne overskrides uden Knud Rasmussens godkendelse. Knud Rasmussen havde også det overordnede ansvar for hele Stationens økonomi, ligesom han påtog sig at skaffe »en dygtig læge« til Thule, og »*Hr. Doktoren*« fik endelig ved Søfarts- og Fiskeriministeriets skrivelse af 8. september 1931 tillagt bemyndigelse til at:

»repræsentere *Den danske Stat* samt varetage dennes Interesser i det saakaldte Kap York Distrikt i Nordgrønland, herunder til at udføre de Øvrigheden i Almindelighed paahvilende Hverv (*udøve Politimyndighed* m.m.) samt til i overordentlige Tilfælde at *træffe saadanne Foranstaltninger, som maatte skønnes nødvendige.*« (Min udhævning).

Ministeriet tilføjede dog i samme skrivelse, at Knud Rasmussen i enhver henseende skulle rette sig efter anvisninger fra Ministeriet selv og Direktøren for Grønlands Styrelse, samt at Ministeriet tillige skulle indskrives i Thule-loven som en *yderligere* myndighed med beføjelse til at stadfæste Fangerrådets beslutninger; heri lå formentlig en foreløbig tilkendegivelse af Statens overvejelser om

KUNDGØRELSE

VEDRØRENDE

GRØNLANDS STYRELSE

Nr. 2.

1947.

Kap York Stationen Thules Love af 7. Juni 1929.

A.

Dr. Knud Rasmussen har som Ejer af Stationen Thule ønsket, ikke blot at Stationen skal hjælpe Kap-York Eskimoerne til at faa gode Varer til billige Priser og til at kunne faa afsat Stammens Produkter paa saa gode Vilkaar som muligt, men ogsaa at Stammen selv ligesom andre Folkeslag over hele Jorden skal tage Del i Styrelsen af de fælles Anliggender paa en saadan Maade, at disse styres til det fælles Bedste.

Da det nu ikke er muligt, at alle Stammens Medlemmer kan være tilstede ved enhver Raadslagning, har han ønsket, at der skal vælges gode Mænd, der er i Stand til at fremsætte Forslag eller træffe Beslutninger og Afgørelser paa allos Vegne paa en saadan Maade, at det, som disse Mænd bliver enige om, skal være gældende for alle Stammens Medlemmer.

Han har derfor oprettet et »Fangerraade« paa samme Maade, som andre Folk har et Raad af gode og dygtige Mænd, der modvirker til at lede de fælles Anliggender paa bedste Maade, dels ved at give Bestemmelser, der kaldes *Love*, og som skal gælde for alle Stammens Medlemmer, og dels ved at sørge for, at disse Love overholdes.

Alle Stammens Medlemmer kaldes med eet Ord for *Samfundet*, og Samfundet taler gennem *Fangerraadet*.

Det er nødvendigt, at hvort enkelt Menneske retter sig efter, hvad disse gode og dygtige Mænd bestemmer, ikke blot naar han selv er enig i, at det, som Raadet vedtager, er rigtigt, men ogsaa i saadanne Tilfælde, hvor han ikke er enig i, at Raadets Beslutninger er rigtige.

Thule-loven af 7. juni 1929 er i sin helhed trykt i »Kundgørelser vedrørende Grønlands Styrelse nr. 2. 1947.« Loven er på 47 sider, og den kan sikkert lånes på biblioteker.

at overtage kolonien på længere sigt. Hvorom alting er, må det konstateres at Knud Rasmussen herefter sad med ansvaret for både økonomien, administrationen, politimyndigheden og ikke

mindst beføjelsen til at repræsentere Staten over for fremmede magter.

4. Knud Rasmussens dømmende myndighed Lovens afsnit B beskæftiger sig som

nævnt ovenfor med straf, og indledes med følgende særdeles opbyggelige, men ganske enkle bemærkninger:

»Hvis hvert Menneske retter sig efter Lovene, og ingen tilføjer hinanden Tab eller Skade, *men hjælper hinanden, som gode Mennesker bør hjælpe hinanden*, bliver der ikke Brug for Bod eller Straf.

Hvis derimod nogen ikke følger Lovene og *ikke opfører sig saaledes som gode Mennesker bør opføre sig*, maa ethvert Samfund i Verden *værge sig imod saadanne Lovbrydere*, og ethvert Samfund giver derfor Bestemmelser om, hvorledes saadant Lovbrud maa straffes, dels for at værge Samfundet og dels for at *vejlede dem, der sætter sig op mod Samfundet.*« (Min udhævning).

Loven opregner herefter de handlinger, der kan udløse erstatning og straf, og fastsætter endvidere straffens størrelse (fængsel i op til 12 år (maximalt!), bøder, tvangsarbejde, konfiskation, handelsnægtelse) for de forskellige forbrydelser (drab, tyveri, bedrageri, vold og voldtægt, samt »andre Forbrydelser« i klasse hermed). Gerningsmanden indkaldes til at møde for Rådet, og kan fremstilles ved tvang, såfremt han ikke møder frivilligt. Fangerrådet afgør derefter sagen i første instans, og fastsætter straffen.

Afsnit C tilføjer nu en række straffeprocessuelle regler, der indledes med henstillingen om, at *ingen tager sig selv til rette*, men henvender sig til Samfundet

for at få sin ret! Af særlig interesse for Knud Rasmussens rolle i denne sammenhæng er bestemmelsen i lovens §22, hvorefter enhver der er blevet dømt kan forlange, at sagen indbringes for Knud Rasmussen (eller dennes stedfortræder), der herefter fungerer som *appelinstant*. Stationsejeren sad dermed inde med den højeste dømmende myndighed.

5. Sammenfatning

Ved selv en flygtig gennemlæsning af Thule-loven tegner der sig et formidabelt billede af en mand, der i sjælden grad har forstået at kombinere sin dybe og videnskabelige indsigt i den lokale kultur med en overordnet forståelse af den kolossale sårbarhed overfor klimaforandringer og eksterne påvirkninger, som de små kulturer i Verdens yderkanter altid har måttet leve med, – og *hertil* yderligere har kunnet føje en overordentlig praktisk tilgang til tingene, et stort personligt mod, en imponerende handlekraft, og ikke mindst en højt udviklet sans for retfærdighed, etik og en ligefrem næstekærlighed. Dette er en meget sjælden kombination hos mennesker. Resultatet heraf kan aflæses i Thule-loven, der er en *enestående* blanding af på den ene side et imponerende enevælde, hvis omfang måtte få selv de mest vidtgående koloniherrers og fyrsters magt til at blegne, og på den anden side en beundringsværdig enkel anvisning af redelige og opbyggelige forskrifter for *det gode liv*, som enhver lovgiver må se hen til med respekt.